

O b s a h

1 ABSTRAKT	8
2 SOUHRN	10
3 ÚVOD	12
SITUAČNÍ ANALÝZA UŽÍVÁNÍ DROG V ŠIRŠÍM KONTEXTU	17
4 SOCIODEMOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA	18
4/1 Demografický vývoj a věková struktura	19
4/2 Porodnost a plodnost	21
4/3 Potratovost, sňatečnost a rozvodovost	22
4/4 Vzdělanost a náboženské vyznání obyvatelstva	24
4/5 Pořadí krajů z hlediska sociodemografických ukazatelů	26
5 ZDRAVOTNÍ STAV OBYVATELSTVA	28
5/1 Úmrtnost	29
5/2 Nemocnost	31
5/3 Pořadí krajů z hlediska zdravotního stavu populace	33
6 SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA	34
6/1 Struktura zaměstnanosti	35
6/2 Nezaměstnanost	36
6/3 Průměrná mzda	37
6/4 Pořadí krajů z hlediska socioekonomického prostředí	38
7 TRESTNÁ ČINNOST	40
7/1 Celková kriminalita	41
7/2 Drogová kriminalita	43
7/3 Pořadí krajů z hlediska kriminality	44
8 INSTITUCIONÁLNÍ KONTEXT SLUŽEB PRO UŽIVATELE DROG	46
8/1 Zařízení a služby pro uživatele drog	47
8/2 Výměnné programy	48
8/3 Žádosti uživatelů drog o léčbu	50
8/4 Financování protidrogové politiky	52
8/5 Pořadí krajů z hlediska institucionálního kontextu drogových služeb	54
9 UŽÍVÁNÍ DROG A JEHO NÁSLEDKY	56
9/1 Užívání drog v populaci	57
9/1/1 Celopopulační průzkumy	57
9/1/2 Školské průzkumy	57
9/2 Problémové užívání drog	60
9/2/1 Odhady počtu problémových uživatelů drog	60
9/2/2 Problémoví uživatelé drog v kontaktu se zařízeními	61
9/3 Žádosti o léčbu	62
9/3/1 První žádosti o léčbu	62
9/3/2 Základní (primární) užívaná droga	62

9/3/3 Sekundární užívaná droga	64
9/3/4 Užívání alkoholu versus užívání nelegálních drog	64
9/4 Zdravotní dopady	66
9/4/1 Virové hepatitidy	66
9/4/2 HIV/AIDS	68
9/4/3 Úmrtí (mortalita)	68
9/5 Pořadí krajů z hlediska užívání drog a jeho následků	69
ANALÝZA SROVNÁNÍ KRAJŮ Z HLEDISKA UŽÍVÁNÍ DROG	71
10 ANALÝZA VZTAHU VYBRANÝCH UKAZATELŮ	72
11 FAKTOROVÁ ANALÝZA	76
12 SHLUKOVÁ ANALÝZA	80
13 ZÁVĚR	84
TABULKY	86
OBRÁZKY	88
ZKRATKY	90
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE DAT	92

SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA

Od počátku 90. let dochází v České republice k významným společenským změnám, které se odrážejí nejen v politickém, kulturním, ale také v socioekonomickém vývoji ČR i jednotlivých krajů. Spolu s těmito změnami dochází k prohlubování diferenciací v ekonomickém postavení jednotlivých krajů. Regionální rozdíly jsou patrné nejen v oblasti zaměstnanosti obyvatelstva – ať již co se týče sektorových změn nebo nezaměstnanosti, ale především v rozdílech průměrné mzdy.

6/1

Struktura zaměstnanosti

V roce 2002 pracovalo v České republice 5 % obyvatel v zemědělství, 40 % obyvatel v průmyslu a 55 % obyvatel ve službách (ČSÚ, 2003e). Mezi jednotlivými kraji však existují významné rozdíly v sektorové struktuře zaměstnanosti. Výjimečné postavení má Praha, kde téměř 80 % obyvatel pracuje ve službách, relativně vysoké procento zaměstnanosti ve službách je také v Jihomo-

ravském kraji. Některé kraje se naopak vyznačují vysokou zaměstnaností v průmyslu, např. kraje Zlínský a Liberecký. Nadprůměrnou zaměstnanost obyvatelstva v zemědělství vykazují tradiční zemědělské oblasti, tedy především kraje Vysočina, Jihočeský a Plzeňský. Regionální rozdíly ve struktuře zaměstnanosti ukazuje Tabulka 6-1.

Tabulka 6-1: Zaměstnanost obyvatelstva podle sektorů a krajů (ČSÚ, 2003e)

Kraj	Zaměstnanost v zemědělství (v %)	Zaměstnanost v průmyslu (v %)	Zaměstnanost ve službách (v %)
Hl.m. Praha	0,5	21,3	78,2
Středočeský	5,1	38,8	56,1
Jihočeský	9,1	41,4	49,5
Plzeňský	7,0	42,2	50,7
Karlovarský	3,6	40,7	55,7
Ústecký	3,5	41,7	54,8
Liberecký	2,8	49,7	47,4
Královéhradecký	5,6	43,5	50,9
Pardubický	6,2	46,2	47,7
Vysočina	12,7	46,4	40,9
Jihomoravský	5,1	37,5	57,4
Olomoucký	6,5	42,5	50,9
Zlínský	3,4	50,6	46,0
Moravskoslezský	2,8	43,8	53,4
Česká republika	4,8	39,9	55,2

6/2 **Nezaměstnanost**

V 90. letech se v České republice znovu objevil po čtyřicet let v podstatě neznámý jev: nezaměstnanost. V souvislosti s ekonomickou transformací začalo docházet k nárůstu míry nezaměstnanosti především v tradičních průmyslových oblastech. V roce 2002 dosahovala průměrná míra nezaměstnanosti 7,3 % a na jedno volné pracovní místo připadlo 9 uchazečů o práci (ČSÚ, 2003d). Extrémně vysokých hodnot dosahovala míra nezaměstnanosti v Ústeckém a Moravskoslezském kraji (Tabulka 6-2 a Obrázek 6-1). Ukazuje se, že v těchto krajích je nejen vysoký počet nezaměstnaných osob, ale zároveň zde vzniká jen velmi málo nových pracovních příležitostí. Dalším problémem je také kvalifikace uchazečů o práci. Výrazně podprůměrná míra nezaměstnanosti byla naopak v Praze.

Tabulka 6-2: Míra nezaměstnanosti podle krajů (ČSÚ, 2003d)

Kraj	Míra registrované nezaměstnanosti (v %)
Hl.m. Praha	3,7
Středočeský	7,2
Jihočeský	6,7
Plzeňský	7,1
Karlovarský	10,1
Ústecký	17,1
Liberecký	8,7
Královéhradecký	7,3
Pardubický	8,7
Vysočina	8,3
Jihomoravský	11,2
Olomoucký	12,2
Zlínský	10,2
Moravskoslezský	15,9
Česká republika	7,3

Obrázek 6-1: Míra registrované nezaměstnanosti (v %) (ČSÚ, 2003d)

6/3 Průměrná mzda

Průměrná hrubá měsíční mzda činila ke konci roku 2002 v České republice 19 081 Kč. Nad průměr ČR vystupuje pouze Praha s hodnotou téměř 25 000 Kč (Tabulka 6-3). Naopak nejnižší průměrná mzda je na Vysočině a v Pardubickém kraji (Obrázek 6-2). Průměrná mzda do značné míry souvisí se strukturou zaměstnanosti obyvatelstva – nejvyšší mzdy jsou v sektoru služeb, nejnižší v zemědělství. V rámci sektoru průmyslu však existují velké vnitřní rozdíly – některá průmyslová odvětví dosahují téměř srovnatelné úrovně průměrné mzdy jako sektor služeb, proto mají vybrané průmyslové oblasti (např. Plzeň) vyšší průměrnou mzdu ve srovnání s ostatními převážně průmyslovými regiony.

Tabulka 6-3: Průměrná měsíční mzda podle krajů (k 31. 12. 2002) (ČSÚ, 2003d)

Kraj	Průměrná mzda (v Kč)
Hl.m. Praha	24 833
Středočeský	18 075
Jihočeský	16 764
Plzeňský	17 707
Karlovarský	16 791
Ústecký	16 874
Liberecký	16 895
Královéhradecký	16 575
Pardubický	15 885
Vysočina	15 571
Jihomoravský	16 486
Olomoucký	16 470
Zlínský	16 431
Moravskoslezský	16 772
Česká republika	19 081

Obrázek 6-2: Průměrná hrubá mzda (v Kč) podle krajů (ČSÚ, 2003d)

Pořadí krajů z hlediska socioekonomického prostředí bylo určeno na základě registrované míry nezaměstnanosti a průměrné hrubé mzdy. Jejich pořadí ukazuje Tabulka 6-4.

Nejlepší ekonomické postavení v rámci České republiky má Praha, za ní následuje Středočeský s Plzeňským krajem a kraj Jihočeský. Naopak vysokou mírou nezaměstnanosti a nízkou průměrnou mzdou se vyznačuje Olomoucký, ale i Jihomoravský a Zlínský kraj, následované shodně kraji Pardubickým, Moravskoslezským a Vysočinou.

Zatímco z hlediska demografické situace a zdravotního stavu obyvatelstva zaznamenávají všechny kraje České

republiky shodný vývoj, ekonomická situace v jednotlivých krajích se diferencuje. Na jedné straně jsou v republice oblasti, které mají dobré ekonomické postavení (např. Praha a s ní většina velkých měst republiky s vyšším zastoupením služeb, vyšší průměrnou mzdou a nízkou nezaměstnaností), na druhé straně jsou oblasti, které zaznamenávají spíše stagnující ekonomický vývoj a s ním spojené další problémy, jako jsou vyšší míra nezaměstnanosti nebo nízká průměrná mzda. Mezi tyto oblasti patří převážně venkovské (např. Pardubický kraj a Vysočina) a tradiční průmyslové regiony, které procházejí náročnou transformací s mnoha jejími dopady (např. Ústecký a Moravskoslezský kraj).

Tabulka 6-4: Pořadí krajů podle vybraných ukazatelů socioekonomického prostředí

Kraj	Registrovaná míra nezaměstnanosti	Průměrná měsíční mzda	Celkové pořadí
Hl.m. Praha	1	1	1
Středočeský	4	2	2-3
Jihočeský	2	8	4
Plzeňský	3	3	2-3
Karlovarský	10	6	7
Ústecký	14	5	8
Liberecký	8	4	5
Královéhradecký	5	9	6
Pardubický	7	13	9-11
Vysočina	6	14	9-11
Jihomoravský	11	10	12-13
Olomoucký	12	11	14
Zlínský	9	12	12-13
Moravskoslezský	13	7	9-11

TRESTNÁ ČINNOST

Jedním z jevů, který charakterizuje kvalitu, nebo spíše nekvalitu sociálního prostředí, je úroveň kriminality. Kromě celkového počtu zjištěných trestných činů a jeho přepočtu na 10 000 obyvatel jednotlivých krajů se zaměříme především na trestné činy související s ilegálními drogami, tzv. „drogové“ trestné činy. Sledují se konkrétně trestné činy spadající pod § 187, tj. nedovolené nakládání s omamnými a psychotropními látkami (OPL) a přechovávání pro jiného, § 187a, tj. přechovávání OPL pro sebe, § 188, tj. výroba a předměty k výrobě OPL, a § 188a, tj. šíření toxikomanie. Kromě počtu zjištěných trestných činů se eviduje také počet osob stíhaných pro dané trestné činy, počet obžalovaných a odsouzených osob.

Sekundární drogová kriminalita, tedy trestné činy páchané uživateli drog (např. majtkové trestné činy páchané za účelem získání prostředků na užívání drog, násilné a ohrožující trestné činy pod jejich vlivem, legalizace výnosů z drogové trestné činnosti, korupce), není v ČR na centrální ani regionální úrovni sledována.

7/1

Celková kriminalita

V roce 2002 bylo celkem v ČR zaznamenáno 372 341 trestných činů, na 10 000 obyvatel připadalo 365 trestných činů (ČSÚ, 2003a). Srovnání kriminality v jednotlivých krajích ukazuje Tabulka 7-1 a Obrázek 7-1.

Extrémní počet zjištěných trestných činů (v přepočtu na 10 000 obyvatel) zaznamenala Praha, nad průměrem ČR jsou také Ústecký a Liberecký kraj následované kraji Středočeským a Karlovarským. Naopak velmi nízký počet trestných činů byl sledován na Vysočině, ve Zlínském, Pardubickém a Královéhradeckém kraji.

Tabulka 7-1: Počet zjištěných trestných činů podle krajů (ČSÚ, 2003a)

Kraj	Zjištěné trestné činy	Trestné činy na 10 000 obyvatel
Hl.m. Praha	102 873	887,75
Středočeský	42 149	374,41
Jihočeský	16 304	260,96
Plzeňský	16 076	292,63
Karlovarský	11 154	367,20
Ústecký	31 492	384,31
Liberecký	16 422	384,21
Královéhradecký	13 345	243,21
Pardubický	11 285	222,65
Vysočina	8 971	173,20
Jihomoravský	35 496	316,15
Olomoucký	16 535	259,41
Zlínský	12 507	210,75
Moravskoslezský	37 732	298,43
Česká republika	372 341	365,01

Obrázek 7-1: Zjištěné trestné činy (na 10 000 obyvatel) podle krajů (ČSÚ, 2003a)

7/2 Drogová kriminalita

V roce 2002 bylo v České republice zjištěno celkem 4 330 „drogových“ trestných činů, pro které bylo stíháno 2 204 osob (Policejní Prezidium ČR, 2003). Z toho bylo 3 359 trestných činů podle § 187 (stíháno 1 757 osob), 285 trestných činů podle § 187a (stíháno 178 osob), 216 trestných činů podle § 188 (stíháno 120 osob) a 470 trestných činů podle § 188a (stíháno 149 osob). Počty zjištěných drogových trestných činů v jednotlivých krajích shrnují Tabulka 7-2 a Obrázek 7-2.

Nejvyšší počet drogových trestných činů přepočtených na 100 000 obyvatel byl zjištěn v Praze, následují kraje Karlovarský, Liberecký a Ústecký. Naopak nejméně drogových trestných činů bylo zjištěno v Pardubickém a Olomouckém kraji a na Vysočině.

Drogová kriminalita má stejné geografické rozložení jako kriminalita obecně - nejvíce zjištěných trestných činů je v urbanizovaných oblastech, např. Praze, Karlovarském, Libereckém a Ústeckém kraji, Jihomoravském a ve Středočeském kraji. Příznivá situace je v Pardubickém a Olomouckém kraji, na Vysočině a v Královéhradeckém kraji.

Tabulka 7-2: Zjištěné drogové trestné činy podle krajů v roce 2002 (Policejní Prezidium ČR, 2003)

Kraj	Zjištěné drogové trestné činy	Drogové trestné činy v přepočtu na 100 000 obyvatel
Hl.m. Praha	1 762	152,05
Středočeský	390	34,64
Jihočeský	146	23,37
Plzeňský	155	28,21
Karlovarský	116	38,19
Ústecký	299	36,49
Liberecký	158	36,97
Královéhradecký	107	19,50
Pardubický	62	12,23
Vysočina	97	18,73
Jihomoravský	396	35,27
Olomoucký	118	18,51
Zlínský	163	27,47
Moravskoslezský	361	28,55
Česká republika	4 330	42,45

Obrázek 7-2: Zjištěné drogové trestné činy (na 100 000 obyvatel) podle krajů (Policejní Prezidium ČR, 2003)

Z oblasti kriminality byly pro hodnocení pořadí krajů použity následující ukazatele: zjištěné trestné činy v přepočtu na 10 000 obyvatel a zjištěné drogové trestné činy na 100 000 obyvatel. Jejich pořadí shrnuje Tabulka 7-3.

Nejnižší kriminalitou se vyznačují Vysočina, Pardubický kraj a Olomoucký kraj, tedy kraje s příznivou demografickou a zdravotní situací, tj. nízkým výskytem rizikových environ-

mentálních faktorů (viz dříve). Naopak v krajích s vyšším výskytem sledovaných rizikových environmentálních faktorů je vyšší i kriminalita. Sem patří především Ústecký, Liberecký a Karlovarský kraj. Výjimečné postavení má Praha, která se vyznačuje nejvyšší úrovní kriminality z celé ČR, vysokou koncentrací negativních sociálních jevů a zároveň příznivou situací v oblasti zdravotního stavu obyvatelstva a nadprůměrnou ekonomickou situací.

Tabulka 7-3: Pořadí krajů podle vybraných ukazatelů kriminality

Kraj	Zjištěné trestné činy (na 10 000 obyvatel)	Drogové trestné činy (na 100 000 obyvatel)	Celkové pořadí
Hl.m. Praha	14	14	14
Středočeský	11	9	10
Jihočeský	6	5	6
Plzeňský	7	7	7
Karlovarský	10	13	11
Ústecký	13	11	12–13
Liberecký	12	12	12–13
Královéhradecký	4	4	4–5
Pardubický	3	1	1–2
Vysočina	1	3	1–2
Jihomoravský	9	10	9
Olomoucký	5	2	3
Zlínský	2	6	4–5
Moravskoslezský	8	8	8

